

ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน
ของชุมชนบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี

Potential of Sustainable Integrated Creative Tourism Development of the Bang Mae Mai
Community Suphanburi Province

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเพื่อหาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของชุมชนบางแม่หม้าย การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบรายการศึกษาชุมชน แบบตรวจสอบทรัพยากรทางการท่องเที่ยว แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 32 คน จากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยวชาวไทย

ผลการศึกษาพบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่โดดเด่น ได้แก่ แม่น้ำท่าจีน เป็นการท่องเที่ยวทางน้ำ ทรัพยากรวัฒนธรรม ได้แก่ วัดอาน วัดบางแม่หม้าย และบ้านเรือนไทย ทรัพยากรกรรมกรรม ได้แก่ ประเพณีทำขวัญข้าวแม่โพสพ ประเพณีแข่งเรือยาว ทรัพยากรกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมนั่งรถอีแต่นชมตาลกลุ่ม และตาลเรียง ๑๐๐ ต้น และทรัพยากรบริการ ระบบสาธารณูปโภคในชุมชน เช่น ไฟฟ้า ประปาและระบบการสื่อสาร ร้านค้าในชุมชน ร้านอาหารและเครื่องดื่ม สำหรับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของชุมชนบางแม่หม้าย จุดแข็ง คือ ชุมชนบางแม่หม้ายมีที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพฯ และพระนครศรีอยุธยา เข้าถึงสะดวก เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบ มีแม่น้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำท่าจีน มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และดึงดูดนักท่องเที่ยว จุดอ่อน ขาดแผนยุทธศาสตร์และคณะกรรมการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน ขาดแผนการตลาดออนไลน์ของธุรกิจท่องเที่ยว และบุคลากรด้านการท่องเที่ยวยังมีข้อจำกัดด้านภาษา และขาดแคลนมีคหุเทศก์ โอกาส (Opportunities) ที่ศทางในอนาคตของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของชุมชนบางแม่หม้าย ที่ประชุมกลุ่มย่อยเห็นว่ามีโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้สอดคล้อง กระแสโลกด้านการท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวพัฒนาจิต และการท่องเที่ยวเกษตรและอาหาร อุปสรรค (Threat) ในอนาคต โอกาสของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของชุมชนบางแม่หม้าย มีอุปสรรค อันเนื่องมาจากมีจุดหมายปลายทาง คู่แข่งโดยรอบ มีปัญหาความแปรปรวน ทางภูมิอากาศ ซึ่งเป็นอุปสรรคทางการพัฒนาท่องเที่ยว ภัยพิบัติ ธรรมชาติ เช่น อุทกภัย มลพิษทางน้ำ อากาศ พายุ ปัญหาด้านสังคม ยาเสพติด และปัญหาด้านโรคระบาดร้ายแรง เช่น Covid 19 ศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยวมีความหลากหลาย มีทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่น

คำสำคัญ: ศักยภาพของการพัฒนา, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน, ชุมชนบางแม่หม้าย, จังหวัดสุพรรณบุรี

Abstract

This research article has purposes to examine tourism resources in the Bang Mae Mai community, Suphanburi province, to analyze the internal and external environment of sustainable tourism development and to find the potential of sustainable integrated creative tourism development of the Bang Mae Mai community. This study is a qualitative research using community study form, tourism resource inspection form, in-depth interview, participatory observation and small group meetings for collecting data from 32 key informants from the government, private sector, public sector, and Thai tourists.

The results of the study found that the outstanding natural tourism resources are the Tha Chin River, which is water tourism; cultural resources include Wat An, Wat Bang Mae Mai and Thai houses; Fair resources include the tradition of Tham Khwan Khao Mae Pho Sop, Long boat racing tradition; Activity resources include riding an E-Tan car to see a group of palm trees and 100 palm trees, and community utility service resources such as electricity, water and communication systems, shops in the community, food and beverage restaurants. For analyzing the internal and external environment of Bang Mae Mai community. The strong point is that the Bang Mae Mai community is located near Bangkok and Phra Nakhon Si Ayutthaya province. It is conveniently accessible and connected to surrounding tourist attractions. There is an important river, the Tha Chin River, which has a variety of tourism resources to attract tourist. The weak points are lack of a strategic plan and committee to develop sustainable integrated creative tourism; lack of online marketing plan for tourism business; tourism personnel still have language limitations and a shortage of tour guides. For the aspect of opportunities and future directions of sustainable integrated creative tourism development of the Bang Mae Mai community, the subgroup meeting saw that there is an opportunity for tourism development to be consistent with world trends in tourism, arts and culture, history, way of life, tourist attractions, mental development and agricultural and food tourism. For the aspect of obstacles (Threat) in the future, the opportunity for sustainable integrated creative tourism development of the Bang Mae Mai community has obstacles due to the destination, surrounding competitor, climate variability problem, which is an obstacle for tourism development, natural disasters such as floods, water pollution, weather, storms, social problems, drugs, and serious epidemic problems such as Covid 19. The potential for tourism resources is diverse and has outstanding natural resources.

Keywords: Development potential, sustainable integrated creative tourism, Bang Mae Mai community, Suphan Buri province

ความเป็นมาของปัญหา

ประเทศไทยมีศักยภาพทางการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถทำรายได้เข้าสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก การท่องเที่ยวของประเทศไทย มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี นักท่องเที่ยวกลุ่มหลักของประเทศไทยยังคงเป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากประเทศจีน รองลงมาจะเป็นนักท่องเที่ยวจากประเทศมาเลเซีย ในการพัฒนา การท่องเที่ยวของประเทศไทย จะคำนึงในทุกด้านเพื่อให้เกิดความสมดุล เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยต้องตระหนักว่าการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งในอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ซึ่งในการประชุมสุดยอดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (The World Summit on Sustainable Development : WSSD) ปี พ.ศ. 2558 องค์การสหประชาชาติได้รับรองวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 (The 2030 Agenda for Sustainable Development) ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ ครั้งที่ 70 และได้ตั้งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน จำนวน 17 ข้อ (17 Sustainable Development Goals : SDGs) ซึ่ง 17 ข้อนี้ เป็นเป้าหมายของการพัฒนาที่สมดุลในด้านต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้นานาประเทศทั่วโลกที่ต้องการความยั่งยืน จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการที่ครอบคลุมในทุกมิติของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาจิตใจ

การตรวจสอบศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของชุมชนบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี จึงเป็นขั้นตอนสำคัญในการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงดำเนินการตรวจสอบศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของชุมชนบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนบางแม่หม้าย ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง จากการบูรณาการการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
3. เพื่อหาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของชุมชนบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. สํารวจ ตรวจสอบ และสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา โดยใช้วิธีการสังเกต เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบรายงานการศึกษาชุมชน แบบตรวจสอบทรัพยากรทางการท่องเที่ยว และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ตรวจสอบทรัพยากรทางการท่องเที่ยว และความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบางแม่หม้าย

2. กระบวนการรับรู้ร่วมกัน

ผู้วิจัยลงพื้นที่ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลในพื้นที่ ได้จัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ณ ชุมชนบางแม่หม้าย โดยเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเข้าร่วม ได้แก่ ตัวแทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว ร่วมกันระดมสมองในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

3. ขึ้นเตรียมความพร้อมและขึ้นดำเนินการ

แบ่งประชากรและกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่ม คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จาก 4 กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ภาครัฐ จำนวน 8 คน ภาคเอกชน จำนวน 8 คน ภาคประชาชน จำนวน 8 คน และภาคนักท่องเที่ยว จำนวน 8 คน รวมเป็น 32 คน ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยมีผู้แทนจาก ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว ร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของชุมชนบางแม่หม้าย วิเคราะห์ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบางแม่หม้าย และร่วมกันสร้างแผนยุทธศาสตร์

เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว โดยกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการนำร่อง และนำแผนยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติการในชุมชน

4. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

4.1 รายการตรวจสอบเพื่อศึกษาชุมชน (Community Study Checklist) ประกอบด้วยข้อมูลกายภาพ ข้อมูลภูมิศาสตร์ ข้อมูลด้านสังคม

4.2 รายการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource Audit) ประกอบด้วยการตรวจสอบประเภทของทรัพยากร และชนิดของทรัพยากร รายการทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรด้านวัฒนธรรม ทรัพยากรด้านมหรหรรรม เทศกาลและประเพณี ทรัพยากรด้านกิจกรรม และข้อมูลด้านบริการ ศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยว

4.3 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ประกอบด้วยประเด็นคำถามที่สำคัญ ดังนี้ ทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นของจังหวัดสุพรรณบุรี จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนบางแห่ง จังหวัดสุพรรณบุรี ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

4.4 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ผู้วิจัยได้ร่วมประชุมกลุ่มย่อยกับตัวแทนภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ด้วยประเด็นคำถามที่สำคัญ ดังนี้ ทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นของจังหวัดสุพรรณบุรี จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดสุพรรณบุรี ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

5. การรวบรวมข้อมูล

5.1 การเก็บรวบรวมเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามความมุ่งหมายของการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ด้วยตนเอง

5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยไปดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ การสำรวจ (Survey) ผู้วิจัยต้องการสำรวจรายการศึกษาชุมชน และรายการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดสุพรรณบุรี การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 32 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วม มีการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน โดยการสังเกต ซักถาม และการจดบันทึก (สุภางค์ จันทวานิช, 2561) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ผู้วิจัยเป็นผู้แนะนำองค์ความรู้การใช้การประชุมกลุ่มย่อยเป็นเครื่องมือให้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว ทั้งระดับผู้บริหาร และระดับผู้ปฏิบัติการในพื้นที่แสดงความคิดเห็นร่วมกัน (Consensus) เกี่ยวกับทรัพยากรที่โดดเด่น วิเคราะห์ SWOT Analysis สังเคราะห์ TOWS Matrix

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ถ้อยคำ ประโยค หรือใจความที่ปรากฏในบทสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จัดความสำคัญ จัดกลุ่มเนื้อหา รวมถึงการวิเคราะห์ จำแนก และสรุปประเด็นสำคัญ (เอี่ยมพร หลินเจริญ, 2554)

6.2 ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูลในด้านเวลา สถานที่ และบุคคล เพื่อพิจารณาว่า ข้อมูลที่ต่างเวลา ต่างสถานที่ และผู้ให้ข้อมูลต่างคน ยังได้ข้อมูลที่มีเนื้อหาสอดคล้องกัน ซึ่งผลของข้อมูลที่เก็บรวบรวมด้วยวิธีแบบสามเส้าทำให้ได้ข้อค้นพบที่เหมือนกัน แสดงให้เห็นว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง (สุภางค์ จันทวานิช, 2561) ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม มาทำการวิเคราะห์ และสรุปเป็นหมวดหมู่ในแต่ละหัวข้อตามวัตถุประสงค์การวิจัย และผู้วิจัยนำข้อมูลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนภาครัฐ ตัวแทนภาคเอกชน ตัวแทนภาคประชาชน และตัวแทนนักท่องเที่ยว มาวิเคราะห์ SWOT Analysis และสังเคราะห์ TOWS Analysis

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลทางกายภาพ ชุมชนบางแม่หม้าย ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ภาคกลางของประเทศไทย เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน มีอาณาเขตติดต่อกับ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ตำบลวัดดาว ตำบลบ้านแหลม
ทิศใต้	ติดต่อกับ ตำบลบ้านกุ่ม ตำบลบางพลับ อำเภอสองพี่น้อง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ตำบลกฤษณา แม่น้ำท่าจีน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ตำบลวัดโบสถ์ ตำบลวัดดาว

ข้อมูลทางภูมิศาสตร์ ชุมชนบางแม่หม้าย หมู่ที่ 4 เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน

ข้อมูลด้านสังคม ชุมชนบางแม่หม้าย เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นหมู่บ้านเก่าแก่มาแต่โบราณมีอายุประมาณ 300 ปี มีทรัพยากรท่องเที่ยวหลากหลายและมีความโดดเด่น ได้แก่ วัดอานศักดิ์สิทธิ์ เรือนไทยร้อยหลัง ไม้กวาดร้อยปี ธรรมชาติท้องทุ่งนา ตาลเรียงร้อยต้น ชมนกสองฝากฝั่งคลอง สมัยก่อนบริเวณนี้เป็นชุมชนใหญ่และมีความเจริญรุ่งเรืองด้านวัฒนธรรม ประเพณีมาเก่าแก่ดั้งเดิมเพราะมีวัดร้างอยู่ในปัจจุบันถึง 6 วัด ความงามแห่งอัตลักษณ์ชุมชนวัฒนธรรมวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยภาคกลาง (จังหวัดสุพรรณบุรี) เป็นที่ที่น่านสนใจสำหรับนักเดินทางที่ต้องการย้อนอดีตเข้าไปอยู่ในภาพชนบทเมืองสุพรรณเมื่อกว่า 100 ปี โดยทั้งหมดนี้มีอยู่ที่บ้านบางแม่หม้าย

ทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นด้านธรรมชาติ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย พบว่า ผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นต่อทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นสอดคล้องกัน โดยมีบางความคิดเห็นที่คิดต่างกัน แต่ไม่มีนัยสำคัญ ดังนี้ แม่น้ำท่าจีน เป็นการท่องเที่ยวทางน้ำ

ทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นด้านวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย พบว่า ผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นต่อทรัพยากรวัฒนธรรมที่โดดเด่นสอดคล้องกัน โดยมีบางความคิดเห็นที่คิดต่างกัน แต่ไม่มีนัยสำคัญ ดังนี้ วัดอาน วัดบางแม่หม้าย และบ้านเรือนไทย

ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านมหรหรรเทศกาลและประเพณี จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย พบว่า ผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นต่อทรัพยากรด้านมหรหรรเทศกาลที่โดดเด่นสอดคล้องกัน โดยมีบางความคิดเห็นที่คิดต่างกันแต่ไม่มีนัยสำคัญ ดังนี้ ประเพณีทำขวัญข้าวแม่โพสพ ประเพณีแข่งเรือยาว

ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านกิจกรรม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย พบว่า ผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นต่อทรัพยากรด้านกิจกรรมที่โดดเด่นสอดคล้องกัน โดยมีบางความคิดเห็นที่คิดต่างกันแต่ไม่มีนัยสำคัญ ดังนี้ กิจกรรมนั่งรถอีแต่นชมตาลกลุ่ม และตาลเรียง ๑๐๐ ต้น จุดไฮไลท์ที่สำคัญของบ้านบางแม่หม้าย ที่นักท่องเที่ยวจะต้องเดินทางมาชมความงามและความอลังการของต้นตาลที่เรียงรายในแนวนอนกว่า ๑๐๐ ต้น โดยมีวิธีคิดจากนายบุญมี ที่ปลูกต้นตาลเพื่อแบ่งพื้นที่ให้กับลูกๆ ปัจจุบันกลายเป็นจุดชมวิวกับบรรยากาศ พระอาทิตย์ตกดินที่สวยงามตามธรรมชาติกลางทุ่งนาที่เขียวขจี บางครั้งสีเหลืองทอง สีส้มตาลหรือแนวตาลทอดเงาสะท้อนกับน้ำยามน้ำหลากหรือขณะปล่อยน้ำเข้านาเพื่อเตรียมทำนาในครั้งต่อไป กิจกรรมไม้กวาดไยมะพร้าวร้อยปี มีหนึ่งเดียวในประเทศไทย และเป็นไม้กวาดที่มีความแข็งแรง คงทนต่อการใช้งาน เป็นการนำวัสดุจากธรรมชาติที่เหลือใช้ นำกลับมาใช้ประโยชน์ สร้างอาชีพและก่อให้เกิดรายได้กับคนในชุมชน

ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านบริการ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย พบว่า ผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นต่อทรัพยากรด้านบริการที่โดดเด่นสอดคล้องกัน โดยมีบางความคิดเห็นที่คิดต่างกันแต่ไม่มีนัยสำคัญ ระบบสาธารณูปโภคในชุมชน เช่น ไฟฟ้า ประปาและระบบการสื่อสาร ร้านค้าในชุมชน ร้านอาหารและเครื่องดื่ม

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า จุดแข็ง (Strengths) ชุมชนบางแม่หม้ายมีที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพฯและพระนครศรีอยุธยา เข้าถึงสะดวก เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบ มีแม่น้ำท่าจีนที่สำคัญ คือ แม่น้ำท่าจีน มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และดึงดูดนักท่องเที่ยว มีวัฒนธรรม

และวิถีชีวิต ระบบโครงสร้างพื้นฐานและระบบสิ่งอำนวยความสะดวกเหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว ที่สำคัญผู้นำและประชาชนมีความสนใจร่วมกันที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว

จุดอ่อน (Weaknesses) ที่ประชุมกลุ่มย่อยได้อภิปรายจุดอ่อนของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของชุมชนบางแม่หม้าย ว่า ขาดแผนยุทธศาสตร์และคณะกรรมการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน ขาดแผนการตลาดออนไลน์ของธุรกิจท่องเที่ยว ขาดแผนการจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และบุคลากรด้านการท่องเที่ยวยังมีข้อจำกัดด้านภาษา และขาดแคลนมัคคุเทศก์

โอกาส (Opportunities) ทิศทางในอนาคตของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของชุมชนบางแม่หม้าย ที่ประชุมกลุ่มย่อยเห็นว่ามีโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสโลกด้านการท่องเที่ยวธรรมชาติ และจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม กระแสโลกด้านการท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวพัฒนาจิต และการท่องเที่ยวเกษตรและอาหาร กระแสโลกด้านท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์และอาหารโลกที่ปลอดภัยและมีเพื่อสุขภาพ เปิดโอกาสให้ทำการตลาดทางด้านการท่องเที่ยวบนอินเทอร์เน็ต

อุปสรรค (Threat) ในอนาคต โอกาสของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของชุมชนบางแม่หม้าย มีอุปสรรค อันเนื่องมาจากมีจุดหมายปลายทาง คู่แข่งโดยรอบ มีวิกฤตทางเศรษฐกิจโลกและภายในประเทศ มีปัญหาความแปรปรวนทางภูมิอากาศ ซึ่งเป็นอุปสรรคทางด้านการพัฒนาท่องเที่ยว ภัยพิบัติ ธรรมชาติ เช่น อุทกภัย มลพิษทางน้ำ อากาศ พายุ ปัญหาด้านสังคม การก่อการร้ายสากล ยาเสพติด และการค้ามนุษย์ และปัญหาด้านโรคระบาดร้ายแรง เช่น Covid 19

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อหาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของชุมชนบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า จากการประชุมกลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์เชิงลึกด้านศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าความคิดเห็นของผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว มีความสอดคล้องกัน ผู้วิจัยขอสรุปประเด็นสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ชุมชนบางแม่หม้าย มีทรัพยากรธรรมชาติ คือ แม่น้ำท่าจีน มีทรัพยากรวัฒนธรรม คือ วัดอาน วัดบางแม่หม้าย และบ้านเรือนไทย มีทรัพยากรด้านกิจกรรม คือ กิจกรรมนั่งรถอีแต่นชมตาลกลุ่ม และตาลเรียง ๑๐๐ ต้น จุดไฮไลต์ที่สำคัญของบ้านบางแม่หม้าย กิจกรรมไม้กวาดโยมะพร้าวร้อยปี มีหนึ่งเดียวในประเทศไทย และเป็นไม้กวาดที่มีความแข็งแรง คงทนต่อการใช้งาน เป็นการนำวัสดุจากธรรมชาติที่เหลือใช้มากลับมาใช้ประโยชน์ สร้างอาชีพและก่อให้เกิดรายได้กับคนในชุมชน

ศักยภาพการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ชาวบางแม่หม้าย มีความพร้อมและให้ความสำคัญในการร่วมมือต่อการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน การจัดการแหล่งท่องเที่ยว การจัดการด้านการตลาด และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสังคม

ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่าย ชุมชนบางแม่หม้าย มีความสนใจและต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่

ศักยภาพด้านการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ การสื่อความหมาย ชุมชนบางแม่หม้าย มีศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ที่จะสามารถเสริมสร้างประสบการณ์และความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มีศักยภาพในการสื่อความหมายที่ทำให้ให้นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้ได้

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่โดดเด่น ได้แก่ แม่น้ำท่าจีน เป็นการท่องเที่ยวทางน้ำ ทรัพยากรวัฒนธรรม ได้แก่ วัดอาน วัดบางแม่หม้าย และบ้านเรือนไทย ทรัพยากรมหรหรรพ์ ได้แก่ ประเพณีทำขวัญข้าวแม่โพสพ ประเพณีแข่งเรือยาว ทรัพยากรกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมนั่งรถอีแต่นชมตาลกลุ่ม และตาลเรียง ๑๐๐ ต้น จุดไฮไลต์ที่สำคัญของบ้านบางแม่หม้าย ที่นักท่องเที่ยวจะต้องเดินทางมาชมความงามและความอลังการของต้นตาลที่เรียงรายในแนวถนนกว่า ๑๐๐ ต้น โดยมีวิธีคิดจากนายบุญมี ที่ปลูกต้นตาลเพื่อแบ่งพื้นที่ให้กับลูกๆ ปัจจุบันกลายเป็นจุดชมวิวกับบรรยากาศ พระอาทิตย์ตกดินที่สวยงามตาม

ธรรมชาติกลางทุ่งนาที่เขียวข่ม บางครั้งสีเหลืองทอง สีนํ้าตาลหรือแนวตาลทอดเงาสะท้อนกับนํ้ายามนํ้าหลากหรือขณะปล่อยนํ้าเข้านา เพื่อเตรียมทำนาในครั้งต่อไป กิจกรรมไม่กวาดใบมะพร้าวร้อยปี มีหนึ่งเดียวในประเทศไทย และเป็นไม้กวาดที่มีความแข็งแรง คงทน ต่อการใช้งาน เป็นการนำวัสดุจากธรรมชาติที่เหลือใช้มากลับมาใช้ประโยชน์ สร้างอาชีพและก่อให้เกิดรายได้กับคนในชุมชน และ ทรัพยากรบริการ ระบบสาธารณสุขในชุมชน เช่น ไฟฟ้า ประปาและระบบการสื่อสาร ร้านค้าในชุมชน ร้านอาหารและเครื่องดื่ม จากการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวทำให้ทราบถึงความโดดเด่นของทรัพยากรในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งสอดคล้องกับ วีรพล น้อยคล้าย และคณะ (2563) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง ศักยภาพการท่องเที่ยวและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนในจังหวัดลพบุรี ประเทศไทย ที่พบว่า มีความหลากหลายของทรัพยากรที่โดดเด่น และสอดคล้องกับ อีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์ (2554) ที่ได้กล่าวว่าการศึกษาร่วมกันด้วยองค์ความรู้ในมิติต่าง ๆ ช่วยให้สามารถเชื่อมโยงปรากฏการณ์มิติต่าง ๆ ให้เป็นองค์รวมเพราะการศึกษาร่วมกันเป็น บูรณาการสหวิทยาการเพื่อจะได้นำผลการศึกษาร่วมกันไปวางแผนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน ตามความต้องการของชุมชนที่แท้จริง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของชุมชนบางแม่หม้าย จุดแข็ง คือ ชุมชนบางแม่หม้ายมีที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพฯและพระนครศรีอยุธยา เข้าถึงสะดวก เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบ มีแม่น้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำท่าจีน มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และดึงดูดนักท่องเที่ยว มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ระบบโครงสร้างพื้นฐานและระบบสิ่งอำนวยความสะดวกเหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว ที่สำคัญผู้นำและประชาชนมีความสนใจ ร่วมกันที่จะพัฒนาการท่องเที่ยว

จุดอ่อน ขาดแผนยุทธศาสตร์และคณะกรรมการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน ขาดแผนการตลาดออนไลน์ของธุรกิจท่องเที่ยว ขาดแผนการจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ยังมีข้อจำกัดด้านภาษา และขาดแคลนมัคคุเทศก์

โอกาส (Opportunities) ทิศทางในอนาคตของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของชุมชน บางแม่หม้าย ที่ประชุมกลุ่มย่อยเห็นว่ามีโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสโลกด้านการท่องเที่ยวธรรมชาติและจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม กระแสโลกด้านการท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวพัฒนาจิต และการท่องเที่ยว เกษตรและอาหาร กระแสโลกด้านการท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์และอาหารโลกที่ปลอดภัยและมีสุขภาพ เปิดโอกาสให้ทำการตลาด ทางด้านการท่องเที่ยวบนอินเทอร์เน็ต

อุปสรรค (Threat) ในอนาคต โอกาสของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของชุมชนบางแม่หม้าย มีอุปสรรค อันเนื่องมาจากมีจุดหมายปลายทาง คู่แข่งโดยรอบ มีวิกฤตทางเศรษฐกิจโลกและภายในประเทศ มีปัญหาความแปรปรวน ทางภูมิอากาศ ซึ่งเป็นอุปสรรคทางการพัฒนาท่องเที่ยว ภัยพิบัติ ธรรมชาติ เช่น อุทกภัย มลพิษทางน้ำ อากาศ พายุ ปัญหาด้านสังคม การก่อการร้ายสากล ยาเสพติด และการค้ามนุษย์ และปัญหาด้านโรคระบาดร้ายแรง เช่น Covid 19

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยวมีความหลากหลาย มีทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่น มีความอุดมสมบูรณ์ของพืชและสัตว์ ศักยภาพการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนสามารถกำหนดแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนในระดับนานาชาติ ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ศักยภาพด้านการสร้างเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ การสื่อความหมายที่เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งเป็น แนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – 2564) ยุทธศาสตร์การเติบโต ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) และสอดคล้อง กับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560 – 2564) ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน และยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และ สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

สรุปผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยขอเสนอประเด็นสำคัญข้อค้นพบที่ได้จากผลการศึกษาและนำมาสรุปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนบางแม่หม้าย มีความหลากหลายและโดดเด่น ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทรัพยากรวัฒนธรรม ทรัพยากรมหรหรรพ์ ทรัพยากรกิจกรรม และทรัพยากรบริการ ธุรกิจ หากวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของชุมชนบางแม่หม้าย พบว่า จุดแข็งคือ มีที่ตั้งเข้าถึงสะดวก เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบ จุดอ่อนคือ ขาดแผนยุทธศาสตร์และคณะกรรมการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน โอกาส คือ จังหวัดสุพรรณบุรี สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การท่องเที่ยวด้านเกษตรอินทรีย์และอาหารโลกที่ปลอดภัยและมีสุขภาพ อุบัติการณ์คือ มีจุดหมายปลายทางคู่แข่งโดยรอบ วิถีทางเศรษฐกิจโลกและภายในประเทศ สำหรับศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนในชุมชนบางแม่หม้าย มีทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติคือ มีความอุดมสมบูรณ์ของพืชและสัตว์ ด้านการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนคือ สามารถกำหนดแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับชาติได้ และด้านการสร้างเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ คือ มีวิธีการสื่อความหมายที่เหมาะสมกับพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ระดับท้องถิ่น ควรมีการกำหนดแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพชุมชนอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาจิตใจ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการกำหนดหลักการนำทางของการพัฒนาการท่องเที่ยว วิสัยทัศน์ภายในกรอบการพัฒนาระดับชาติ กำหนดยุทธศาสตร์ แผนงานหลักด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาจิตใจ กำหนดกลยุทธ์ กลุ่มโครงการต่าง ๆ เป้าหมาย เพื่อนำไปปรับใช้ในพื้นที่จริง และนำผลที่ได้กลับมาประเมินเพื่อปรับแผนให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์ข้อมูลจากทุกภาคส่วนในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560 – 2564)**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- ดาร์ธัน ธัญญผล. (2564). **ประวัติชุมชนบ้านบางแม่หม้าย ตำบลบางใหญ่ จังหวัดสุพรรณบุรี**. <<https://www.gotoknow.org/posts/694518>> (สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม).
- ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์. (2554). **ชุมชนศึกษา**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีรพล น้อยคล้าย และพะยอม ธรรมบุตร. (2563). ศักยภาพการท่องเที่ยว และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน ในจังหวัดลพบุรี. **วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์**. 22(2), 109-120.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2561). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางใหญ่. (2557). **สภาพทั่วไป**. <<https://www.bangyai.go.th/condition.php>> (สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม).
- เอี่ยมพร หลินเจริญ. (2554). การพัฒนารูปแบบจัดกระบวนการเรียนรู้ เรื่อง การศึกษาชุมชนเพื่อสืบค้นองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น. **วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. 2(17), 23-36.